

مقاله پژوهشی:

آینده‌نگاری راهبردی در امنیت داخلی؛ ارائه الگوی دوشاخه تدوین راهبرد

[20.1001.1.74672588.1400.5.20.7.5](https://doi.org/10.1001.1.74672588.1400.5.20.7.5)

عظیم علیزاده^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۳/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۸/۲۹

چکیده

سازمان‌های متولی حوزه امنیتی اعم از امنیت ساختار حاکمیت و ارکان آن، امنیت عمومی و امنیت اجتماعی، علاوه بر توانایی مدیریت تغییرات تدریجی، باید بتوانند گسستگی‌ها را به سرعت تشخیص دهند و تغییرات جهشی را مدیریت کنند. تحولات حوزه امنیت داخلی در سال‌های گذشته در شناسایی تحولات و تهدیدات محیطی، نمایانگر نیازمندی‌های بیش از پیش این حوزه به آینده‌نگاری راهبردی است. در این پژوهش از روش‌های کمی و کیفی (آمیخته اکتشافی، با مرور نظام‌مند منابع آینده‌نگاری راهبردی امنیت داخلی و انجام مصاحبه‌های عمیق با ۱۴ نفر از صاحب‌نظران و خبرگان، ابعاد و مؤلفه‌ها و زیرمؤلفه‌های الگو استخراج و به اعتباریابی عناصر و تعیین اهمیت آنها به کمک میانگین رتبه‌ای و معادلات ساختاری با اخذ نظرات ۴۲ نفر از خبرگان پرداخته شده است. میزان آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی تحقیق به ترتیب معادل ۰/۸۲۴ و ۰/۸۲۸ است.

در یافته‌های تحقیق به ارائه زیرمؤلفه‌های الگوی آینده‌نگاری راهبردی امنیت داخلی در قالب مؤلفه‌های تعیین ارکان جهت‌ساز، تعیین قلمرو، داده‌آوری، توصیف، توسعه تصمیم، راهبردپردازی، سیاست‌گذاری، مدیریت نوآوری، طرح راهبردی و مدیریت تغییر پرداخته شد. تدوین راهبردهای پابرجا بر اساس سناریوهای محتمل و تدوین راهبردهای موردی و منعطف مبتنی بر سناریوهای شگفتی‌ساز، نوآوری الگوی ارائه شده است که می‌تواند طرحریزان را در مواجهه و رویارویی با تغییرات محیط پویا و دارای عدم قطعیت آماده کند. نشانگرها می‌توانند نقش اساسی در تعیین نقطه عزیمت برای رویارویی با سناریوی محتمل و مرجح باشند.

کلید واژه‌ها: آینده‌نگاری راهبردی، امنیت داخلی، الگو

۱. دکتری آینده‌پژوهی دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و مدیریت راهبردی؛ رایانامه:

مقدمه

دین مبین اسلام، اهمیت بسیاری برای دوراندیشی قائل است و امیرالمومنین حضرت علی (علیه السلام) می‌فرماید: ثَمَرَةُ الْحَزْمِ السَّلَامَةُ؛ «دستاورد دوراندیشی سلامت است». (سیدرضی، ۱۳۸۷: ۴۷۶) حضرت امام خمینی (رحمه الله علیه) می‌فرماید: «امروز ما مواجهه با همه‌ی قدرت‌ها هستیم و آنها در خارج و داخل، دارند طرح‌ریزی می‌کنند، برای اینکه این انقلاب را بشکنند و این نهضت اسلامی و جمهوری اسلامی را شکست بدهند و نابود کنند و این یک تکلیف الهی است برای همه که اهم تکلیف‌هایی است که خدا دارد، یعنی حفظ جمهوری اسلامی» (صحیفه نور، ج ۱۹: ۲۷۵).

حوزه امنیت داخلی در ناآرامی‌ها و چالش‌های آینده به واسطه پیشران‌های مختلف، بسیار پیچیده، مبهم، دارای عدم قطعیت و پویا خواهد بود. پاسخگویی به شرایط جدید نیازمند سازو کاری پویا، منعطف و دارای توان تصمیم و عکس‌العمل سریع در برابر شرایط متغیر محیطی است. هرچه قابلیت‌های نیروهای امنیتی بیشتر باشد و بتواند خطرهایی که امنیت فردی و جمعی را تهدید می‌کند را زودتر کشف کند و به شهروندان این اطمینان خاطر را بدهد که توان تامین امنیت آنها را دارد، به میزان مشروعیت و محبوبیت خود می‌افزاید و این امر به‌طور محسوسی بر ثبات سیستم سیاسی اثر می‌گذارد (عطائی، ۱۳۹۵: ۱). موفقیت یک واحد را در زمان اقدام، می‌توان براساس میزان آگاهی آن از وضعیت محیط عمل و عناصر مداخله‌گر در آن پیش‌بینی کرد. همین‌طور میزان آگاهی وضعیتی واحد می‌تواند سنجه‌ای در ارزیابی درستی تصمیمات باشد. بدون آگاهی وضعیتی، گویی درستی یا نادرستی تصمیمات درهاله‌ای از ابهام قرار می‌گیرد (یزدانی، ۱۳۹۵: ۲). حرکت با روند تغییرات فعلی و آمادگی برای مواجهه با شرایط جدید در آینده، مستلزم رصد مداوم عوامل تاثیرگذار در محیط و شناخت آینده فعالیت‌ها است. در نگرشی وسیع‌تر، اقدام برای ساخت آینده‌ای مطلوب که در آن اهداف قابل تامین باشد، نیازمند مطالعات آینده و توجه فرماندهان و مدیران به نتایج آن است (ابراهیمی، ۱۳۹۴: ۱۲۲). بنابراین، ابهام، پویایی، پیچیدگی و عدم قطعیت محیط و لزوم سرعت عمل و انعطاف‌پذیری در برخورد با محیط به‌سرعت در حال تغییر است و وجود تهدیدات گوناگون در کنار آسیب‌پذیری‌های متعدد، ضرورت

غیرقابل‌انکاری را برای آینده‌نگاری راهبردی امنیت داخلی رقم زده است. سازمان‌ها و نهادهای مسئول در امنیت داخلی، نه تنها سعی دارد به نظام سیاسی در تصمیم‌گیری‌های حساس و حیاتی کمک کند، بلکه باید زمینه‌ها و بسترهای آسیب، تهدید و بحران در کشور را چه از داخل و چه از بیرون مورد شناسایی قرار داده و برای رفع آنها، اقدام کند. به این دلیل، آینده‌نگاری برای آنها حیاتی است و غفلت از این مهم به واسطه حساس بودن مسایل امنیتی، ممکن است به صدمات غیرقابل جبران بیانجامد.

پیشینه تحقیق

مقصود از پیشینه تحقیق این است که پشتوانه و زمینه‌ای برای پژوهش فراهم آورد و پلی بین پروژه تحقیقاتی و وضع فعلی باشد که بتواند شناخت بیشتری درباره موضوع مورد تحقیق و الزامات آن در آینده، ایجاد کند (عرفانی راد، ۱۳۹۴: ۱۲).

جدول شماره ۱- بررسی پیشینه تحقیق

ردیف	عنوان	ماهیت	محقق	نتیجه و توضیحات
۱	بررسی، شناسایی و طراحی مدل اقتضایی مناسب آینده‌نگاری	پروژه	مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی	بررسی مؤلفه‌ها و مقیاس یک پروژه آینده‌نگاری و متغیرهای تأثیرگذار بر آن
۲	الگوی آینده‌نگاری راهبردی دفاعی	مقاله	چاردلی و همکاران	بررسی الگوهای و چارچوب‌های آینده‌نگاری و ارائه الگوی آینده‌نگاری راهبردی در حوزه دفاعی بر اساس تحلیل ساختار، بافتار و رفتار دفاعی جمهوری اسلامی ایران
۳	آموزه‌ها و آزموده‌های آینده‌پژوهی	کتاب	پدرام و احمدیان	ارائه تجربیات عملی در حوزه پروژه‌های آینده‌پژوهی
۴	آخرین پیشرفت‌ها در روش‌شناسی‌های آینده‌نگاری	کتاب	چائوتسی و ساپو	بررسی و ارائه آخرین تعاریف، چارچوب‌ها و فعالیت‌های روش‌شناسی آینده‌نگاری
۵	کاربست آینده‌نگاری راهبردی در دولت	کتاب	کواسا ترجمه کشاورز	بررسی چستی و چگونگی آینده‌نگاری راهبردی در سطح فعالیت دولت
۶	بررسی، شناسایی و طراحی الگوریتم اقتضایی مناسب آینده‌نگاری در سطح بخشی (با تأکید بر سه روش دلفی، ره‌نگاری و سناریونگاری)	کتاب	کرامت زاده و همکاران	کتاب حاصل ارائه نتایج پروژه بررسی، شناسایی و طراحی الگوریتم اقتضایی مناسب آینده‌نگاری در سطح بخشی و ارائه الگوی مناسب در بخش صنایع دفاعی کشور است.

بررسی پیشینه تحقیق نشان‌دهنده آن است که تحقیقی با عنوان آینده‌نگاری راهبردی در امنیت داخلی وجود ندارد و از سایر منابع به عنوان پیشینه دست دوم تحقیق، استفاده شده است.

سوال و اهمیت تحقیق

الگوی تحقیق، چارچوبی برای آینده‌نگاری راهبردی امنیت داخلی ارائه می‌دهد که به ارزیابی خطوط راهنما برای اجرای آینده‌نگاری اثربخش در حوزه اجرا کمک می‌کند. بنابراین، تحقیق حاضر به دنبال پاسخ به سوال زیر است:

- الگوی آینده‌نگاری راهبردی امنیت داخلی جمهوری اسلامی ایران چگونه است؟
این مهم می‌تواند منافع ذیل را به ارمغان آورد:

۱. زمینه‌سازی امکان‌شناخت، تجزیه و تحلیل بهتر محیط امنیتی کشور؛
۲. کمک به ایجاد فرایندی علمی جهت شناخت عوامل کلیدی، پیشران‌ها و عدم قطعیت‌ها، آینده‌های بدیل؛
۳. زمینه‌سازی امکان بررسی موشکافانه و علمی تحولات سریع و پیچیده؛
۴. زمینه‌سازی جلوگیری از بروز خطاهای ادراکی تصمیم‌گیری در این حوزه ناشی از ابهام و تعدد متغیرهای محیطی؛
۵. کمک به ایجاد آگاهی و دید مشترک و منسجم ساختن تلاش‌ها در حوزه امنیتی؛
۶. زمینه‌سازی تقویت رویکرد آینده‌نگر و ایجاد زمینه آمادگی برای رخدادهای محتمل؛
۷. کمک به فراهم گردیدن شرایط طراحی و استقرار نظام آینده‌نگاری راهبردی.

تعاریف

ریشه امنیت در لغت از امن، استیمان، ایمان و ایمنی است که به مفهوم اطمینان، آرامش در برابر خوف و ترس و نگرانی و ناآرامی است؛ به عبارت دیگر، امنیت را به اطمینان و فقدان خوف تفسیر، تعریف و ترجمه کرده‌اند که تا حدود زیادی به واقعیت نزدیک و شامل دو بُعد ایجابی و سلبی در تعریف امنیت است. از یک سو اطمینان، آرامش فکری و

روحي و از سوي ديگر فقدان خوف، دلهره و نگراني، كه موجب سلب آرامش و اطمینان می‌گردند (مهری، ۱۳۸۱: ۷۷). امنیت یکی از دل‌نگرانی‌های همیشگی انسان بوده و بدین لحاظ در زمره‌ی جدی‌ترین و دیرینه‌ترین دغدغه‌های اذهان بشری است. جنبه داخلی امنیت این است كه ملت در مقابل تهدیدهای آشكار و پنهان در درون مرزهای ملی امنیت داشته باشد. عمده این تهدیدهای داخلی می‌تواند شامل: سیاسی (شورش، تجزیه‌طلبی، خودمختاری و غیره)، اقتصادی (نابسامانی‌ها و بحران‌های حاد اقتصادی و غیره)، نظامی (كودتا و غیره)، اجتماعی (اغتشاشات، آشوب‌های شهری و غیره)، فرهنگی (تهاجم فرهنگی و جنگ نرم و غیره) باشند. هر کدام به‌نوعی حاکمیت سیاسی، هیأت حاکمه و دولت را تحت فشار و مورد تهدید قرار می‌دهند. تأمین امنیت داخلی یعنی خنثی کردن عوامل تهدیدکننده داخلی و کاهش آسیب‌پذیری‌های امنیت یک کشور كه عبارت است از میزان ثبات داخلی كه هر کشور از آن برخوردار است. مفهوم امنیت داخلی ضمن تكيه بر ویژگی‌های فوق بر وجود و تأمین منافع ملی، تمامیت ارضی، استقلال سیاسی و حفظ قدرت سیاسی ناظر است. از يك‌سو مسائل امنیت داخلی مبتلا به روزمره مسئولین کشور است و خواه‌ناخواه آنان هر روز برای حل مسائل امنیتی ناگزیر از تدبیر و اقدام هستند. بنابراین، تبیین بحث امنیت داخلی جمهوری اسلامی، می‌تواند بر رفتار و تصمیمات دستگاه‌های سیاست‌گذاری و مدیریت ملی و امنیتی جهت دهد؛ انسجام ادراکی و رفتاری را افزایش دهد؛ منافع و ارزش‌های اساسی را شفاف‌تر کند و با تحدید دقیق‌تر هویت جمهوری اسلامی ایران، بقا و انتقال آن به آیندگان را به شكل بهتری تضمین کند (جمشیدیان، ۱۴۰۰: ۷). امنیت داخلی به وضعیتی گفته می‌شود كه در آن سازمان حكومت و مناسبات درونی آن ضمن اطمینان از استمرار بقاء، از تهدیدات و خطرات بالفعل و قریب‌الوقوع مصون و نسبت به موجودیت خود احساس ناامنی و خطر نداشته باشد (مرادیان، ۱۳۸۵: ۲۴). امنیت داخلی عبارت است از امنیتی كه به حوزه قدرت و حوزه سیاست برمی‌گردد كه شامل: ساختار حكومت، نهادهای حكومتي به‌ویژه نهادهای برقرارکننده نظم و امنیت داخلی، رهبران نظام و مجموعه مشترك ارزش‌ها، اصول، هنجارهای مشروعیت‌ساز قدرت، اصول و رویه‌های ثبات در حاکمیت، توانایی حفظ اقتدار و نظارت و اجرای قواعد و مقررات انتظام‌بخش است (جمشیدیان، ۱۴۰۰: ۳۷). امنیت

داخلی بخشی از مفهوم امنیت ملی است که جنبه داخلی دارد و مسائلی مانند انتظام ملی، ثبات سیاسی، رونق اقتصادی، حقوق و آزادیهای فردی و یکپارچگی ملی از موضوعات مهم آن است امنیت داخلی مبتنی بر وجود انتظام ملی در جامعه و نظام ملی مبتنی بر وجود قواعد حقوقی است و قواعد حقوقی مبتنی بر قانون اساسی است. بنابراین جامعه بدون امنیت داخلی یعنی جامعه بدون انتظام و فقدان امنیت حاکی از عدم وجود نظام اجتماعی سازمان یافته و مقتدر و مسلط بر اوضاع اجتماعی است، فقدان امنیت باعث هدر رفتن نیروهای اجتماعی و سرمایه‌های اجتماعی و منابع انسانی بوده که باید در زمینه‌های مختلف رشد و توسعه فعال باشند، امنیت داخلی به رغم اینکه یک پدیده اجتماعی و مبتنی بر قواعد حقوقی است یک احساس درونی از مقوله معرفت‌شناسی است و انسان را به آینده و شرایطی که برای او به وجود خواهد آمد و استفاده از آن چه هست برای دسترسی به آینده مغلوب متوجه می‌کند و ضامن بقای فرد و جامعه است. جامعه‌ای انتظام یافته است که با تأمین امنیت داخلی زمینه ایجاد رابطه بین دو افق آینده و گذشته خود را فراهم کند و الا رشد و توسعه واقعی امکان‌پذیر نیست و دستخوش امیال افراد و حکومت‌ها می‌شود و فعالیت‌های ناسالم و بعضاً مخل مبانی نظم و انتظام ملی جایگزین آن می‌شود و امنیت داخلی و توسعه در تمامی زمینه‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد؛ در حالیکه با وجود امنیت داخلی و انتظام ملی فعالیت‌های سالم سیاسی، اقتصادی علمی و فرهنگی و اخلاقی زمینه بروز پیدا می‌کنند و افراد می‌توانند آزادانه در تمامی عرصه‌ها در جهت اصلاح امور جاری جامعه فعالیت سازنده داشته باشند و با درک واقعی تأمل بین ملت و دولت تفاهم و وحدت نظر و وفاق ملی و اقتدار ملی ایجاد کرد و از نظر اقتصادی سرمایه‌گذاران نیز علاقمند به سرمایه‌گذاری در امور زیر بنائی و تولید گردند. بنابراین امنیت داخلی و انتظام داخلی که ظهور آن در تمامی ابعاد امنیت به خصوص در امنیت سیاسی و مشارکت سیاسی مردم با دولت تجلی می‌یابد با کلیه پدیده‌های اجتماعی از جمله مسائل فرهنگی، اجتماعی و حقوق و اقتصادی ارتباط تنگاتنگ دارد و بدین لحاظ واجد اهمیت ویژه است.

به‌طور کلی امنیت داخلی حوزه‌ای از مباحث امنیتی را شامل می‌شود که در ارتباط مستقیم با حاکمیت ملی قرار داشته و هدف آن اصلاح جایگاه، روابط و مناسبات داخلی سه

رکن مردم، حکومت و جامعه مدنی در چارچوب حاکمیت ملی می‌باشد. بنابراین امنیت عمومی، امنیت دولت و امنیت شهروندان و جامعه مدنی سه رکن امنیت داخلی را شکل می‌دهد. امنیت داخلی تابعی از ساختار اجتماعی جامعه است اگر ما ساختار اجتماعی را نظم و انتظام دهیم و اصلاح کنیم امنیت داخلی ایجاد و اصلاح کرده ایم. در امنیت داخلی وجوه امنیت سیاسی قضایی فرهنگی و اجتماعی مورد بحث قرار می‌گیرد در حوزه اقتصادی توسعه اقتصادی صنعتی کشور و ورود به بازارهای جهانی در حوزه فرهنگی گسترش سطوح آموزش و آموزش عالی و افزایش سطح تحصیلات گسترش ارتباطات جمعی و ورود ارزش‌های متفاوت در حوزه اجتماعی افزایش فردگرایی ظهور طبقات اجتماعی افزایش تحرک اجتماعی و ورود زنان در عرصه اجتماع رشد طبقه متوسط شهری و پیدایش گروه‌های مرجع جدید در جامعه در حوزه سیاسی افزایش سطح توقعات و مطالبات و حقوق سیاسی و نقش فعال در تصمیم‌گیری در امور حکومتی قابل طرح است که زمینه‌های اساسی بر فراری این سطوح در قانون اساسی بیان شده است. این نوع از امنیت در عرصه سیاسی قابل طرح بوده و ناظر بر فراهم سازی بستر مناسب برای حفظ امنیت حاکمیت است. در این مورد، وجوه امنیت سیاسی، قضایی، اجتماعی و فرهنگی است و منشا بروز تهدید، درونی و حوزه تحلیل آن محیط داخلی و واحد تحلیل نیز گروه‌ها و نیروهای معاند سیاسی است. محور تحلیل منافع، مصالح یا آسیب‌ها و بحران‌های معطوف به موجودیت و بقا حاکمیت است و منظر نگرش به آن سیاسی، امنیتی و اطلاعاتی است و هدف آن، مصونیت حاکمیت است و نهادهای اطلاعاتی مسئولیت حفاظت از این سطح را بر عهده دارند (جمشیدیان، ۱۴۰۰: ۸۹).

راهبرد: راهبرد از نظر مفهومی می‌تواند به عنوان یک طرح و نقشه^۱، مدل^۲، موضع^۳، چشم انداز^۴ و ترفند^۵ باشد. همچنین راهبرد مجموعه‌ای از رهنمودها است که برای مقابله با رویدادی خاص در آینده پیش‌بینی می‌شود. راهبرد «هنر ایجاد سازگاری، تعامل و

1. Plan.
2. Pattern.
3. Position.
4. Perspective.
5. Ploy.

هم‌افزایی بین عوامل و منابع مختلف درونی و بیرونی با حفظ ویژگی دورنگری، آینده‌نگری و انعطاف‌پذیری در راستای آرمان‌ها و منافع حیاتی» است (میتزبرگ، ۱۳۶۷: ۴۵). آینده‌نگاری راهبردی به آینده‌نگاری مسائل راهبردی مرتبط است؛ به عبارت دیگر آینده‌نگاری راهبردی فرآیندی است برای افزایش توانایی‌های فردی و سازمانی به منظور درک فرصت‌ها و تهدیدهای در حال ظهور، عناصر وابسته مسیر، پیشران‌ها، تغییر در محرک‌ها، منابع، علت و معلول‌ها که با تصمیمات بدیل مرتبط هستند. تصمیمات بدیلی که فضای مسیر آینده‌های ممکن، باورپذیر، محتمل و مرجح را شکل می‌دهند تا تصمیمات مرتبط با برنامه‌ریزی‌های راهبردی و عمومی سازمان و مرتبط با ابزارهای دستیابی به اهداف بلندمدت، بتواند با آگاهی و آمادگی بهتر اتخاذ شوند (تومو، ۲۰۱۱: ۴۲). مفهوم راهبرد در آینده‌نگاری مبتنی بر مکتب پست مدرن در مدیریت و مدیریت راهبردی است که در آن راهبرد، یک ترکیب یا کولاژ^۳ است. ترکیب یا کولاژ، استعاری مناسبی برای نمایش یک سناریو است که ترکیبی از روندها، اقدامات، تصورات و رویدادها است. در نگاه پست‌مدرن به جای راهبردهای مشخص که مناسب شرایط تعریف شده است نیاز به دامنه‌های منعطف و ترکیبی برای عمل است. سناریوها به‌روز رسانی بستری برای خلق راهبردهای گوناگون هستند که هر کدام می‌توانند متناسب با شرایط و اقتضائات گوناگون پدید آیند. راهبرد در سناریوها ترکیبی بهینه و گزاره‌ای واقع‌نما از سه عنصر «باید»، «خواسته» و «توان اقدام» است که در چهارخانه صلیب سناریوها جای گرفته و با توجه به سناریوهای پیش‌روی، راهبردهای مناسب را طراحی می‌کند (لیندگران، باندولد، ۱۳۹۰: ۹۷). آینده‌نگاری راهبردی؛ توانایی خلق و حفظ نگاه رو به جلوی کیفی و بهره‌گیری از بینش‌های در حال ظهور در روش‌های مفید سازمانی است، می‌داند (اسلاتر، ۱۹۹۹: ۳۸۲). رینگلند معتقد است، برنامه‌ریزی تبدیل به فرآیندی بسیار انعطاف‌ناپذیر شده و اغلب خود آن هدف به‌شمار می‌آید و مانع تفکر راهبردی است؛ بنابراین، در برنامه‌ریزی باید به

1. Mintzberg.
2. Tuomo
3. Collage
4. Slaughter

مطالعه‌ی آینده‌پرداخت (رینگلند، ۱۳۹۱: ۵۶). اساساً راهبردنویسان در راهبردهای خود توجهی به آینده ندارند؛ بنابراین، دانش آینده‌پژوهی به‌روز رسانی مهم‌ترین ابزار مدیران در آینده خواهد بود (کورتیس، ۱۳۹۱: ۹۲).

اهداف و کارکردهای آینده‌نگاری

پاپر و کینان متداول‌ترین اهداف آینده‌نگاری را به شرح زیر بر می‌شمرند: ۱- تقویت همکاری و شبکه‌سازی در حوزه‌های علم، فناوری و نوآوری؛ ۲- جهت‌دهی فرمول‌بندی سیاست‌ها و تصمیم‌ها؛ ۳- شناسایی موانع و پیشران‌های کلیدی حوزه‌های علم، فناوری و نوآوری؛ ۴- ترغیب و تشویق تفکر راهبردی و آینده‌پژوهی؛ ۵- پشتیبانی از راهبرد و اولویت‌گذاری علم، فناوری و نوآوری؛ ۶- شناسایی فرصت‌های تحقیق و سرمایه‌گذاری؛ ۷- خلق چشم‌اندازها و تصاویر آینده؛ و ۸- کمک به مقابله با چالش‌های بزرگ (منزوی ۱۳۸۹: ۷۳). همچنین عیوضی اهداف آینده‌نگاری راهبردی را به شرح زیر بیان می‌دارد: ۱- شناسایی فناوری‌های کلیدی در آینده؛ ۲- شناسایی جهت‌گیری‌های راهبردی آینده در حوزه‌های خاص؛ ۳- شناسایی حوزه‌های نوظهور در زمینه‌های فناوری؛ ۴- تعیین زمان و مکان شکل‌گیری فناوری‌ها؛ ۵- شناخت قوت‌ها و ضعف‌ها؛ ۶- شناخت تهدیدها و فرصت‌ها؛ ۷- شناخت قابلیت‌ها؛ ۸- تعیین چشم‌انداز مشترک؛ ۹- اطلاع‌رسانی به بنگاه‌های اقتصادی؛ و ۱۰- اولویت‌گذاری در سیاست‌ها (عیوضی، ۱۳۹۴: ۱۲). پدram و احمدیان اهداف آینده‌نگاری را به شرح زیر برمی‌شمارند: ۱- تحلیل، طراحی و ساختن آینده؛ ۲- ارائه تجویزهای برای شکل دادن به آینده مطلوب؛ و ۳- آماده‌سازی برای رویارویی با عدم قطعیت‌های آینده و رویدادهای غیرمنتظره (پدram و احمدیان، ۱۳۹۴: ۱۸).

کارکردهای آینده‌نگاری

لیگ^۱ در خصوص مهم‌ترین کارکرد آینده‌نگاری راهبردی معتقد است: آینده‌نگاری راهبردی فرآیندی است که اجازه می‌دهد تصمیم‌گیرندگان و سیاست‌گذاران، آینده‌های

محتمل را کشف کنند و همچنین کمک می‌کند که سیاست‌های مناسب و مقتضی را که به نتایج مطلوب می‌انجامد، طراحی کنند. پنج کمک و نقش اساسی آینده‌نگاران به شرح زیر است: ۱- پیش‌بینی مسائلی که بروز می‌کنند؛ ۲- شناسایی پیامدهای پیش‌بینی نشده؛ ۳- ایجاد تصویر بزرگ؛ ۴- ترسیم سلسله‌ای وسیع از منابع اطلاعات؛ و ۵- جلب همکاری عمومی (پدرام و احمدیان، ۱۳۹۴: ۱۸). آینده‌نگاری باید بتواند گسستگی‌ها را به سرعت تشخیص دهند و تغییرات جهشی را با توسل به راهبرد سازمانی، مدیریت نوآوری و تغییر ساختارهای داخلی مدیریت کنند (روربرگ، ۲۰۱۱: ۲۸). آینده‌نگاری برای مدیریت نوآوری، بر روی نوآوری‌های جهشی و شالوده‌شکنی‌ها^۱ تاکید دارد (روربرگ، ۲۰۱۱: ۴۴). این نقش به مرزگستران که در موفقیت نوآوری‌ها نقش دارند، مرتبط می‌باشند که در آن دیدبانان این نقش‌ها را با آوردن دانش بیرونی به درون سازمان ایفا می‌کنند. تمام افراد کلیدی در نوآوری جهشی باید برای سازمان در فعالیت‌های مربوط به ایجاد چشم‌انداز نقش داشته باشند که این خود یک توانمندی کلیدی در مدیریت نوآوری‌های جهشی و مرتبط به آینده‌نگاری است و قادر هستند از طریق تحمیل چشم‌اندازها و یا انتشار سناریوهای آینده بر سازمان‌های دیگر یا بر سیاست‌گذاری‌ها، تأثیر بگذارند (روربرگ، ۲۰۱۱: ۶۹). درخصوص ارتباط آینده‌نگاری با راهبرد و سیاست‌ها اسلاتر بیان می‌دارد: «آینده‌نگاری راهبردی توانایی ایجاد و حفظ دیدگاهی پیشرو، با کیفیت بالا، منسجم و وظیفه‌ای بوده و نیز استفاده از بینش حاصل از آینده‌نگاری به شیوه‌های مفید سازمانی است. برای مثال، شناسایی شرایط ناسازگار، هدایت سیاست‌ها، شکل دادن به راهبرد و بهره‌گیری از فناوری‌های جدید» (اسلاتر، ۱۹۹۹: ۳۸۲). تأثیر دیگر آینده‌نگاری، ایجاد توانایی تأثیرگذاری بر سیاست‌گذاری‌ها است (روربرگ، ۲۰۱۱: ۱۴۶). دیدگاه مدیریت نوآوری شامل جریان‌های پژوهشی است که به مفاهیم مشابهی می‌پردازند. این شیوه‌ها شامل: (۱) اکتساب فناوری‌های جدید (۲) ارتباط دادن فناوری‌های در حال ظهور به نیازهای جدید (۳) آغاز پروژه‌های تحقیق و توسعه‌ی جدید برای بهره‌گیری از فرصت ایجادشده توسط تغییرات گسسته (۴) ایجاد سازمان‌های مجزا برای توسعه‌ی نوآوری‌های تدریجی و جهشی (روربرگ، ۲۰۱۱: ۲۴).

بررسی و تحلیل سه شاخه حوزه امنیت داخلی

عوامل ساختاری در برگیرنده ساختار، قوانین و مقررات، برنامه‌ها، رویه‌ها، نظامات، تصمیم‌گیری و غیره و عوامل رفتاری شامل مواردی چون روحیه، انگیزش و غیره که در حوزه روابط انسانی است و عوامل زمینه‌ای شامل محیط و شرایط بیرونی است که سبب ساز عوامل رفتاری و ساختاری هستند (میرزایی اهرنجانی، ۱۳۸۴: ۳۱۶)؛ که بخشی از آن در حوزه امنیت داخلی شامل موارد زیر است: در حوزه ساختاری شامل مجموعه‌ی کارکنان و نیروهای نظامی، انتظامی، وزارت اطلاعات و نیروهای شبه نظامی و داوطلب است که تابع قوانین و مقررات کشور و بخشی شامل سلسله مراتب نظامی نیروهای مسلح است. از بعد ساختاری، سازمان‌یافته‌ترین نهاد اجتماعی و البته پیچیده‌ترین آنها به‌شمار می‌آیند. وجود انواع عضویت‌های موجود، تنوع بی‌نظیر مشاغل و سطوح آنها، ضرورت پاسخگویی در زمینه دانش و مهارت مورد نیاز هر یک و نیز ایجاد ارتباط و انسجام لازم در میان مشاغل یادشده در جهت تقویت فرهنگ مطلوب سازمانی، از جمله تمایزهای ساختاری سازمان‌های مرتبط با امنیت داخلی در کشور است. براساس قانون، شورای عالی امنیت ملی و شورای امنیت کشور به‌طور قانونی مسوولیت دارد به منظور تامین منافع ملی و پاسداری از انقلاب اسلامی، حفظ تمامیت ارضی و حاکمیت ملی، با تعیین سیاست‌های امنیتی فعالیت‌های سیاسی، اطلاعاتی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی کشور را در ارتباط با تدابیر کلی امنیتی هماهنگ کرده و از امکانات مادی و معنوی کشور برای مقابله با تهدیدهای داخلی و خارجی بهره‌گیری کند. در عوامل رفتاری مهم‌ترین عوامل این بخش در حوزه امنیت داخلی را می‌توان شامل: آمادگی دائم به منظور پیش‌بینی، پیشگیری و مقابله با تهدیدات، توجه به توسعه دائم قابلیت‌های سازمانی دخیل در تامین امنیت داخلی، لزوم توجه همزمان به ملموس بودن، قابل برنامه‌ریزی بودن، برنامه‌های زودبازده و کوتاه‌مدت و اجرایی از یک سو و تمایل به برنامه‌های بلندمدت، و راهبردی از سوی دیگر، توجه به وجه اجتماعی با توجه به ملاحظات اجرایی در امنیت داخلی، تفاوت در فرهنگ سازمانی سازمان‌های متولی و غیره دانست. همچنین مهم‌ترین عوامل بافتاری شامل: اهمیت اندیشه امنیتی اسلام و امام خمینی (قدسره الشریف) و امام خامنه‌ای (مد ظله العالی) حفظ و ارتقاء

آمادگی‌های همه‌جانبه و ارتقاء آموزش، استحکام و اقتدار، دفاع از آرمان‌های انسانی و شرف و کرامت آنان، لزوم برتری نیروی معنوی و ایمان بر قدرت مادی و تجهیزاتی، مردمی بودن و توجه به پشتیبانی دائم از بسیج مردمی، لزوم سلسه مراتب و تحکیم نظم و انضباط و غیره است. براساس اصل ۱۷۶ قانون اساسی، شورای عالی امنیت ملی به طور قانونی مسوولیت دارد با تعیین سیاست‌های امنیتی فعالیت‌های سیاسی، اطلاعاتی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی کشور را در ارتباط با تدابیر کلی امنیتی هماهنگ کرده و از امکانات مادی و معنوی کشور برای مقابله با تهدیدهای داخلی و خارجی بهره‌گیری کند. اندیشه امنیتی جمهوری اسلامی ایران زیرمجموعه نظام فکری جامعی است که در همه سطوح و مراحل زندگی انسان دارای برنامه ایجابی، سلبی و نظارتی است. مهم‌ترین رویکرد نظام اندیشه‌ی اسلامی، جهت‌دهی فکری، سالم‌سازی اندیشه و تصحیح مداوم آن و احیای ادبیات اسلامی است. از آثار و نتیجه‌های بسیار مهم اندیشه امنیتی اسلام هم این است که به‌طور مستمر، معتقدان و پیروان خود را به پایبندی و اصول، آرمان‌ها و قواعد اندیشه‌ای و الگوهای رفتاری خویش، دعوت می‌کند و در صورت انحراف به تصحیح آن مبادرت می‌ورزد. مبنای اندیشه‌ی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در برداشت از ماهیت امنیت را که در بینش اسلامی از آن با عنوان مقدس جهاد دفاعی و مایه‌ی عزت جامعه اسلامی یاد می‌شود، باید برخاسته از نص صریح آیات و روایات و سیره‌ی عملی معصومین علیهم‌السلام دانست. ایده و تفکر امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) برگرفته از همان مکتب امنیتی و الهی اسلام ناب محمدی است. بنابراین حفظ بصیرت، حفظ جهت‌گیری صحیح، آمادگی‌های لازم، روحیه‌ی خوب و افزایش روزافزون تجهیزات و امکانات و آمادگی‌های رزمی یکی از کارهای اساسی است که سازمان‌های متولی امنیت داخلی باید داشته باشند. بر اساس این اقتضائات، حوزه امنیت داخلی در جمهوری اسلامی ایران را می‌توان به شرح زیر برشمرد:

- رویکرد ترکیبی تهدید محور (به دلیل داشتن تهدید عمده براندازی و بروز اغتشاش)

و قابلیت‌محور (وجود تهدیدهای نوظهور)

- توجه و اهمیت شناخت دائم برای دستیابی به فرض‌ها و برنامه‌های ضد امنیتی

- رویکرد بدبینانه به بروز تهدید و آمادگی دائم

- لزوم توجه به اسناد بالادستی حوزه امنیت داخلی
- وابستگی و تاثیرات متقابل میان بخش امنیتی و حوزه‌ی عمومی جامعه و توجه به ملاحظات اجتماعی در تصمیمات بخش امنیتی

- لزوم داشتن دید جامع و سیستمی و توجه هم‌زمان به مسایل از منظرهای گوناگون
- لزوم آمادگی طرح‌های اقدام برای پاسخگویی عملیاتی به تهدیدها
- لزوم یادگیرندگی سریع فرماندهان و مدیران و به‌روزرسانی تجربیات و دیدگاه‌های پیشین

- اهمیت شناخت دقیق محیط به‌منظور برنامه‌ریزی اثربخش با در نظر گرفتن ملاحظات
چون: پیچیدگی، عدم قطعیت و ابهام در محیط امنیتی
- توجه جدی در به‌روز رسانی تحلیل‌ها متناسب با دریافت مسایل جدیدتر و به‌روزتر
آینده‌های بدیل

- تعدد کنشگران و لزوم گستردگی برنامه‌ی آینده‌نگاری
- وابستگی شدید آینده‌نگاری امنیتی و روش‌های آن به داده‌های آماری و تاریخی و تشکیل سازمان‌های اطلاعاتی به این منظور
- توجه توأمان به روندهای بلندمدت و رویدادهای شگفتی‌ساز و اهمیت ویژه نشانه‌های ضعیف و شگفتی‌سازها
- توجه هم‌زمان به دیدگاه کوتاه‌مدت و عملیاتی تهدید فعلی و دیدگاه بلندمدت مبتنی بر تهدید

با توجه به اینکه تحقیق به‌دنبال تبیین تاثیر عناصر آینده‌نگاری راهبردی به‌عنوان متغیر مستقل، بر روی طرح‌ریزی و برنامه‌ریزی در حوزه امنیت داخلی است؛ بنابراین، تحقیق بر روی فرایند آینده‌نگاری راهبردی در امنیت داخلی تمرکز دارد و به‌دنبال اعتبار سنجی ابعاد، مولفه‌ها و زیرمولفه‌های موثر بر آینده‌نگاری راهبردی در امنیت داخلی با توجه به بافتار و اقتضائات این حوزه است.

روش‌شناسی تحقیق

این تحقیق با عنایت به موضوع آن که بدنبال حل نیاز و مشکلی شناخته شده یعنی ارائه الگوی آینده‌نگاری راهبردی در حوزه امنیت داخلی است تا مبنایی برای سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در حوزه امنیتی شود و نتایج آن به اتخاذ تصمیم‌گیری مناسب در سطح کلان کشور کمک کند. از منظر هدف یک تحقیق کاربردی است. زیرا هدف از تحقیق کاربردی^۱ به دست آوردن دانش لازم برای تهیه ابزاری است که به وسیله آن نیازی مشخص و شناخته شده برآورده می‌شود (خاکي، ۱۳۹۲: ۷۳). از طرفی، تحقیق پیش‌رو توسعه‌ای^۲ نیز هست؛ زیرا در تحقیق توسعه‌ای فرایند شناسایی یک نیاز یا استعداد، پیدایش یک اندیشه یا آفرینشی تازه روی می‌دهد و همچنین بومی‌سازی تئوری‌ها و یا راهکارها و حل مسائل و تصمیم‌گیری‌ها از ویژگی‌های این پژوهش است (خلیلی شورینی، ۱۳۹۲: ۷۸). با توجه به هدف تحقیق که در پی طراحی و توسعه الگوی آینده‌نگاری راهبردی در حوزه امنیت داخلی است و ممکن است ادبیات موضوع را در کشور توسعه دهد، از این منظر یک تحقیق توسعه‌ای نیز به‌شمار می‌آید. بنابراین، نوع تحقیق در این تحقیق، تحقیقی «کاربردی-توسعه‌ای» است. از منظر روش تحقیق این تحقیق جزء تحقیق آمیخته است؛ زیرا مجموعه اقداماتی برای گردآوری، تحلیل و ترکیب اطلاعات کمی و کیفی در یک موضوع به منظور پاسخ به مساله تحقیق است. در تحقیق آمیخته تلاش می‌شود جنبه‌های مثبت هر دو دیدگاه کمی و کیفی را به شیوه کامل مورد توجه قرار داد (خاکي، ۱۳۹۲: ۸۹). در این تحقیق به دلیل ماهیت موضوع مورد تحقیق از آنجا که روش‌های تحقیق کمی و کیفی به تنهایی توان مطالعه، تحلیل و بررسی مطلوب آینده‌نگاری راهبردی امنیت داخلی را ندارند، در پژوهش حاضر از رویکرد آمیخته^۳ استفاده شد. در بخش کیفی برای گردآوری اطلاعات، از دو روش میدانی شامل مصاحبه از خبرگان و کتابخانه‌ای بهره گرفته شد و براساس مرور نظام‌مند منابع عناصر و مراحل، مولفه‌ها و زیر مولفه‌های مدل بر اساس ارتباط معنایی مرتب شد، سپس از خبرگان حوزه آینده‌نگاری راهبردی امنیت داخلی خواسته شد تا موارد

1. Applied Research
2. Research & Development.
3. Mixed-method.

ذکر نشده و ترتیب و توالی آن نظر دهند و بر اساس آن و در چندین مرتبه تحلیل و بازبینی داده‌های ایجاد شد و الگوی آینده‌نگاری راهبردی امنیت داخلی با توجه به اهم عناصر، مولفه‌ها و زیرمولفه‌ها و روابط بین آن‌ها انجام شد. برای بالا بردن روایی و پایایی مصاحبه‌ها در طی چندین مرتبه سوالات طراحی، بازنگری و با توجه به نظر اساتید، تایید نهایی شد. در روش کمی تحقیق، از طریق پیمایش خبرگی و تهیه پرسشنامه، برای اعتبارسنجی، تعیین اهمیت و اولویت‌بندی هریک از ابعاد و مؤلفه‌های آینده‌نگاری راهبردی امنیت داخلی جهت نهایی نمودن الگوی تحقیق اقدام شد.

قلمرو زمانی تحقیق این پژوهش جهت پاسخگویی به سؤالات تحقیق، از داده‌ها و اطلاعات ۱۰ سال پیش تاکنون استفاده می‌کند و به افق زمانی ۱۴۱۴ توجه دارد و از منظر قلمرو مکانی، بخش امنیت داخلی جمهوری اسلامی ایران اعم از نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، ستاد کل نیروهای مسلح، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، وزارت اطلاعات و دانشگاه عالی دفاع ملی است و قلمرو موضوعی آینده‌نگاری راهبردی، امنیت داخلی است. جامعه خبرگی شامل: خبرگان آینده‌نگاری راهبردی امنیت داخلی، دارای تجربه کاری و تحصیلات عالی دکتری و کارشناسی ارشد رشته‌ی آینده‌پژوهی و امنیت داخلی و دارای مسئولیت در حوزه آینده‌نگاری امنیت داخلی که در مجموع ۴۲ نفر هستند. حجم نمونه خبرگی، به دلیل محدودیت خبرگان آینده‌نگاری راهبردی امنیت داخلی، نمونه‌گیری با تعقیب رویکرد تمام‌شمار دنبال شد. روش گردآوری داده‌ها کتابخانه‌ای و میدانی و ابزارهای گردآوری داده‌ها مصاحبه، فیش برداری و پرسشنامه است. روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها در پژوهش حاضر در چند مرحله و با روش‌ها و تکنیک‌های متفاوت مورد استفاده قرار گرفته است. در مرحله اول به منظور بررسی چارچوب‌های آینده‌نگاری راهبردی از روش اسنادی و کتابخانه‌ای و جستجوی اینترنتی و از مرور نظام‌مند منابع استفاده شد و در مرحله جمع‌آوری نظرات خبرگان از پرسشنامه و مصاحبه استفاده شد و از تکنیک‌های آمار توصیفی و تحلیل‌های آماری آزمون میانگین رتبه‌ای فریدمن، معادلات ساختاری و با استفاده از نرم‌افزارهای Excel، Spss و S.PLS برای تجزیه و تحلیل اطلاعات بهره‌برداری شد.

در خصوص اعتبار و روایی تحقیق، ابتدا روایی پرسشنامه به صورت صوری با مقایسه گویه‌های پرسشنامه با ادبیات تحقیق و چارچوب نظری تحقیق مورد بررسی قرار گرفت و روایی محتوی بر اساس نظرات خبرگان محاسبه شد. در خصوص پایایی، میزان دقت و اعتماد پذیری از ضریب آلفای کرونباخ و ضریب دیلون- گلدشتاین (ضریب ترکیبی) استفاده شد.

جدول شماره ۲- آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی تحقیق

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
0/824	0/828	40

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

بر اساس تجزیه و تحلیل صورت گرفته از نتایج پرسشنامه‌های جمع‌آوری شده، عناصر و مراحل اصلی، مولفه‌ها و زیر مولفه‌ها و میزان اهمیت آن از منظر خبرگان به شرح ذیل است:

جدول ۳- درصد موافقت خبرگان با ابعاد الگوی آینده‌نگاری راهبردی در امنیت داخلی

طیف نظرات	کاملا موافق	موافق	نه موافق و نه مخالف
پیش‌آینده‌نگاری	۸۲٪	۱۸٪	۰٪
آینده‌نگاری	۷۸٪	۲۲٪	۰٪
پسا آینده‌نگاری	۷۵٪	۲۵٪	۰٪

مولفه‌های الگو در معرض انتخاب گزینه‌های اسمی صاحب‌نظران قرار گرفت، نتایج به شرح زیر است:

جدول ۴- درصد موافقت خبرگان با مولفه‌های الگوی آینده‌نگاری راهبردی در امنیت داخلی

ابعاد	مولفه‌ها	کاملاً موافق	موافق	نه موافق و نه مخالف
پیش‌آینده‌نگاری	تعیین ارکان جهت‌ساز	۸۵٪	۱۵٪	۰
	تعیین قلمرو	۸۵٪	۱۰٪	۵٪
	داده‌آوری	۸۶٪	۱۴٪	۰
آینده‌نگاری	توصیف، تحلیل و تفسیر	۹۵٪	۳٪	۲٪
	توسعه تصمیم	۷۸٪	۲۲٪	۰
	راهبردپردازی	۸۴٪	۱۶٪	۰
پس‌آینده‌نگاری	نقشه راه و سیاست اجرایی	۷۴٪	۲۳٪	۳٪
	مدیریت نوآوری	۹۴٪	۶٪	۰
	طرح راهبردی و مدیریت تغییر	۷۲٪	۲۲٪	۶٪

میانگین رتبه‌ای برای بررسی اعتبار و اهمیت زیرمولفه‌های الگوی آینده‌نگاری راهبردی در امنیت داخلی، به شرح زیر است:

جدول شماره ۵- میانگین رتبه‌ای زیرمولفه‌های ابعاد پیش‌آینده‌نگاری

ابعاد	مولفه‌ها	زیرمولفه	میانگین رتبه‌ای	شماره متغیر
پیش‌آینده‌نگاری	تعیین ارکان جهت‌ساز	اندیشه‌های امنیتی و انتظامی	۸,۱۶	VAR۱
		ارزش‌ها	۸,۱۹	VAR۲
		اهداف و سیاست‌های کلان امنیتی و انتظامی	۷,۰۲	VAR۳
تعیین قلمرو	تعیین	تعیین و مشخص ساختن مسائلی کلیدی و کانونی	۹,۰۶	VAR۴
		تعیین اولویتها و درجه‌بندی موضوعات	۸,۸۹	VAR۵
		شناسایی ذینفعان و ایجاد تعهد	۸,۱۲	VAR۶
		بررسی منابع (زمان، اعتبار، اطلاعات)	۸,۱۶	VAR۷
داده‌آوری	داده‌آوری	دیدبانی	۸,۴۹	VAR۸
		گردآوری، دسته‌بندی و تلخیص اطلاعات	۸,۲۴	VAR۹
		مروور نظام‌مند منابع	۶,۱۶	VAR۱۰
		اخذ دیدگاه خبرگان	۸,۱۹	VAR۱۱
		شناسایی علائم ضعیف تغییر	۷,۰۲	VAR۱۲

جدول شماره ۶- میانگین رتبه‌ای زیرموضوع‌های ابعاد آینده‌نگاری

شماره متغیر	میانگین رتبه‌ای	زیرموضوع	موضوعها	ابعاد
VAR۱۳	۸,۱۶	توصیف و تحلیل عوامل کلیدی و پیشرانها	توصیف	آینده‌نگاری
VAR۱۴	۸,۱۹	توصیف، تحلیل و تفسیر روندهای ملی و فراملی		
VAR۱۵	۸,۲۵	توصیف، تحلیل و تفسیر منافع، قدرت، راهبرد و دکترین کنشگران		
VAR۱۶	۷,۱۶	تحلیل مفروضات کنشگران		
VAR۱۷	۷,۱۹	توصیف، تحلیل و تفسیر ارزش‌های کشور		
VAR۱۸	۷,۰۲	توصیف، تحلیل و تفسیر ظرفیت‌ها و منابع ملی		
VAR۱۹	۸,۱۶	توصیف، تحلیل و تفسیر باور و طرز تفکر مردم		
VAR۲۰	۷,۱۹	توصیف، تحلیل و تفسیر اندیشه‌های امنیتی و انتظامی کشور		
VAR۲۱	۷,۰۲	توصیف، تحلیل و تفسیر اصول و دکترین امنیتی و انتظامی		
VAR۲۲	۷,۵۵	توصیف، تحلیل و تفسیر اهداف و سیاست‌های کلان انتظامی - امنیتی کشور		
VAR۲۳	۷,۴۸	تحلیل علی لایه‌ای موضوعات		
VAR۲۴	۷,۰۱۴	تحلیل تاثیر متقابل عوامل موثر		
VAR۲۵	۷,۱۶	اولویت‌گذاری پابرجا		
VAR۲۶	۸,۴۹	تدوین سناریوها (عدم قطعیت بحرانی، سناریوی بحرانی، سناریوی وضعیتی) و تعیین نشانگرهای آن		
VAR۲۷	۸,۴۵	تدوین سناریوهای شگفتی‌ساز		
VAR۲۸	۸,۱۶	ترسیم چشم‌انداز (تصویرسازی از آینده‌های مرجح و مطلوب)	راهبرد ازی	
VAR۲۹	۸,۱۹	تدوین راهبردهای پابرجا (با رویکرد تهدید محوری و قابلیت محوری)		
VAR۳۰	۸,۱۲	تدوین راهبردهای منطقی و موردی		
VAR۳۱	۷,۴۵	پس‌نگری		

جدول شماره ۷- میانگین رتبه‌ای زیرمolfه‌های ابعاد پساآینده‌نگاری

شماره متغیر	میانگین رتبه‌ای	زیرمolfه	مolfه‌ها	ابعاد
VAR۳۲	۷,۵۵	تمرکز بر فعالیت‌های ارزش افزاز	نقشه راه و سیاست	پساآینده‌نگاری
VAR۳۳	۸,۱۲	تعیین جهت گیری‌های راهبردی	اجرای	
VAR۳۴	۸,۲۹	تعیین موضوعات حیاتی و کلیدی		
VAR۳۵	۸,۱۶	شناسایی چالش‌ها و فرصت‌های کلیدی	مدیریت نوآوری	
VAR۳۶	۸,۵۲	شناسایی و اکتساب فناوری نوظهور حال و آینده		
VAR۳۷	۸,۲۹	شناسایی و اکتساب نوآوری جهشی حال و آینده (شالوده شکن)		
VAR۳۸	۸,۱۶	تدوین طرح راهبردی	طرح راهبردی و مدیریت تغییر	
VAR۳۹	۸,۱۹	تهیه طرح اقدام		
VAR۴۰	۷,۴۹	پیاده‌سازی، اجرا و مدیریت تغییر		

ارزیابی نکویی برازش مدل

مدل معادلات ساختاری بر خلاف مدل‌های مبتنی بر کوواریانس فاقد شاخص‌های برازش متعدد است. شاخص هم‌قوارگی در مدل معادلات ساختاری می‌تواند همانند شاخص‌های برازش کلی مدل عمل کند و از آن برای بررسی اعتبار یا کیفیت مدل معادلات ساختاری به طور کلی استفاده کرد. این شاخص بین یک تا صفر قرار دارد که مقادیرهای نزدیک به یک نشانگر کیفیت مناسب مدل است (اماتو، ۲۰۰۴). ونزلز و همکاران (۲۰۰۹: ۱۸۷)، سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ را به ترتیب به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای هم‌قوارگی معرفی کرده‌اند (داوری و رضازاده، ۱۳۹۲). در تحقیق حاضر متوسط شاخص افزونگی معادل ۰/۲۴ و متوسط ضرایب تعیین معادل ۰/۴۲ است. مقدار هم‌قوارگی^۲ محاسبه شده برای مدل آینده‌نگاری راهبردی امنیت داخلی برابر ۰/۳۲ است که نشان دهنده برازش قوی مدل است.

بررسی و آزمون مدل ساختاری

آزمون مدل ساختاری با استفاده از بررسی ضرایب مسیر یعنی اعداد روی مسیر، معنی داری ضرایب مسیر و مقادیر ضرایب تعیین یا واریانس تبیین شده، انجام می‌گیرد که نتایج به شرح جدول زیر است.

جدول شماره ۸- ضرایب مسیر در مدل آینده‌نگاری راهبردی امنیت داخلی

	پیش آینده‌نگاری	آینده‌نگاری	پسا آینده‌نگاری
پیش آینده‌نگاری	-	۰.۷۸۹	-
آینده‌نگاری	-	-	۰.۶۴۲
پسا آینده‌نگاری	-	-	-

میزان واریانس تبیین شده برای هر متغیر پنهان، به شرحی است که نشان‌دهنده واریانس تبیین شده هر متغیر پنهان وابسته است.

جدول شماره ۹- میزان واریانس تبیین شده در مدل آینده‌نگاری راهبردی امنیت داخلی

	R Square
آینده‌نگاری	۰.۵۴۸
پسا آینده‌نگاری	۰.۳۹۶

داده‌های جدول فوق نشان‌دهنده آن است که واریانس تبیین شده آینده‌نگاری ۵۵ درصد است و واریانس تبیین شده پسا آینده‌نگاری، ۴۰ درصد است.

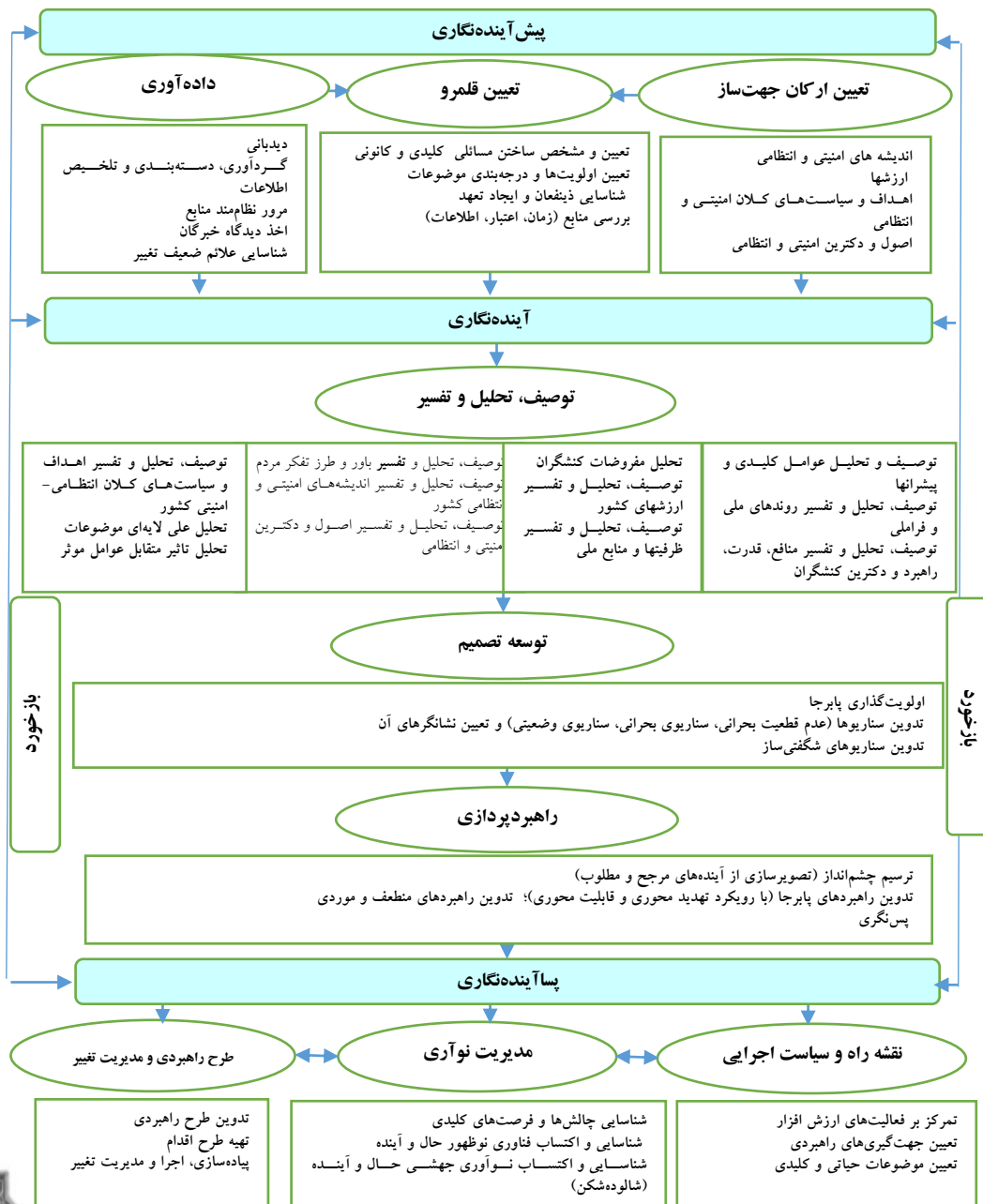
آزمون معنی داری مسیرها به آماره t هر مسیر به شرح زیر است که ملاک معنی داری در اینجا اعداد بالاتر از ۱,۹۶ در سطح ۰,۰۵ و بالاتر از ۲,۵۸ در سطح ۰,۰۱ است.

جدول شماره ۱۰- ضرایب همبستگی، تعیین مولفه‌های آینده‌نگاری راهبردی امنیت داخلی

Sig	T	Beta		Constant	sig	ANOVA	Adjusted R Square	R ²	R	مولفه‌ها	
		B	بتا								
۰,۰۰۰	۲۸,۱۷۹	۰,۸۷۸	۲,۵۲۱							پیش آینده‌نگاری	آینده‌نگاری راهبردی امنیت داخلی
۰,۰۰۰	۳۲,۰۹۱	۰,۸۹۸	۱,۸۴۴	۳۴,۴۵۱	۰,۰۰۰	۸۳۴,۰۲۰	۰,۷۷۰	۰,۷۷۱	۰,۸۸۲	آینده‌نگاری	
۰,۰۰۰	۲۰,۹۱۵	۰,۸۰۹	۲,۴۹۱							پسا آینده‌نگاری	

پاسخ به سؤال تحقیق: الگوی آینده‌نگاری راهبردی امنیت داخلی جمهوری اسلامی

ایران چگونه است؟

شکل شماره ۱- الگوی آینده‌نگاری راهبردی امنیت داخلی (الگوی دوشاخه‌ای تدوین راهبرد)

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

ارزیابی بافتار امنیت داخلی، نشانگر آن است که این محیط، بسیار پویا، پیچیده، مبهم و دارای عدم قطعیت است. بنابراین، این حوزه نیازمند آینده‌نگاری راهبردی است؛ در نتیجه باید فرایندهایی را ایجاد کرد که آنها را قادر به نشان دادن واکنش‌های متناسب این ویژگی باشد. تغییرات محیطی شامل: دوره‌های تدریجی و طولانی تغییرات و دوره‌های سریع، گسسته و جهشی است. بنابراین، حوزه امنیتی، علاوه بر توانایی مدیریت تطبیق‌های پیوسته با تغییرات تدریجی، باید بتواند گسستگی‌ها را که شگفتی‌سازها هستند، به سرعت تشخیص دهند و تغییرات جهشی را با توسل به راهبرد امنیتی، مدیریت کنند. بنابراین، نیازمند الگوی آینده‌نگاری راهبردی در این حوزه می‌باشیم. نوآوری الگو در این تحقیق در تدوین راهبردهای پابرجا بر اساس سناریوهای محتمل و تدوین راهبردهای موردی و منعطف مبتنی بر سناریوهای شگفتی‌ساز است که طرح‌ریزان را در مواجهه و رویارویی با تغییرات محیط پویا و دارای عدم قطعیت آماده می‌کند که ترکیبی از تهدیدمحوری و قابلیت محوری را به‌صورت همزمان بر اساس نشانگرها که نقش نقطه عزیمت در طرح‌ریزی راهبردی و برای رویارویی با سناریوی محتمل و مرجح باشد را ایفاء کند.

الگوی این پژوهش یک مدل هنجاری است که به بیان آن چه باید محقق شود، می‌پردازد. بر این اساس توصیه‌هایی ذکر می‌شود که به تحقق هر چه بهتر الگو می‌تواند کمک کند: ۱- طراحی و استقرار نظام دیدبانی مشترک در سطح امنیت داخلی؛ ۲- آموزش و ایجاد دید مشترک بین مدیریت ارشد به آینده‌نگاری راهبردی؛ ۳- ایجاد تعهد در مدیریت ارشد و کارکنان زیرمجموعه به آینده‌نگاری راهبردی؛ ۴- توجه به مشارکت کارکنان در فرایند آینده‌نگاری راهبردی؛ ۵- آموزش و کادر سازی آینده‌نگاری راهبردی در حوزه امنیت داخلی؛ و ۶- آموزش روش‌های آینده‌پژوهی مهم شامل: سناریونویسی، تحلیل علی و لایه‌ای، تحلیل تاثیر متقابل، دیدبانی، روندپژوهی، مرور نظام‌مند منابع و غیره.

فهرست منابع و مآخذ

الف. منابع فارسی

- نهج البلاغه - سید رضی، ترجمه محمد دشتی (۱۳۸۶)، انتشارات عطر آگین.
- بیانات امام خمینی (رحمت الله علیه)، صحیفه نور، نرم افزار به سوی نور (۳).
- آقایی پور، مهتاب؛ احمدی، محمد؛ تقوی گل سفیدی، حسین؛ جدا، نرگس؛ خزایلی، مسعود؛ روحانی، محمد؛ کاشیپور، میثم؛ موحدی، صادق و نیل فروشان، هادی (۱۳۸۷)، بررسی تطبیقی و ترازبایی در نظامهای آینده پژوهی شش کشور، مؤسسه بنیان دانش پژوهان / مرکز آینده پژوهی علوم و فناوری امنیت داخلی - مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی.
- آکسل و الکری (۲۰۰۹)، برنامه ریزی سناریو در سیاست گذاری عمومی، دانشگاه کپنهاگ.
- بلندیان، غلامحسین (۱۳۸۶)، مطالبات نوین اجتماعی و ظرفیت سازی در امنیت داخلی کشورهای در حال توسعه، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، دوره ۸، شماره ۲۹، بهار ۱۳۸۶، صفحه ۱ تا ۲۸
- جمشیدیان، هادی (۱۴۰۰)، تبیین مواضع مقام معظم رهبری پیرامون امنیت داخلی جمهوری اسلامی ایران، پژوهشکده امنیت داخلی پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس.
- جانوتسی، ماریا؛ سایپو، بارتولومئو (۱۳۹۴)، آخرین پیشرفت‌ها در روش شناسی‌های آینده‌نگاری، ترجمه سینا و محمدامین فقیه و فرهاد نظری‌زاده، ناشر: مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی.
- چرماک، جی توماس (۱۳۹۳)، برنامه ریزی بر پایه سناریو، ترجمه سعید خزایی، مریک وکیل زاده و علی راه نشین، تهران: انتشارات علم آفرین. چاپ اول.
- چاردلی، عباس؛ پدرام، عبدالرحیم؛ دهقان، نبی اله؛ علیزاده، عظیم (۱۳۹۹)، الگوی آینده‌نگاری راهبردی دفاعی، فصلنامه علمی - پژوهشی مدیریت راهبردی دفاع ملی، شماره ۱۴، تابستان ۱۳۹۹، صفحه ۹۱ تا ۱۲۴.
- تئومو کوواسا (۲۰۱۱)، کاربست آینده‌نگاری راهبردی در دولت، ترجمه محسن و مصطفی کشاورز ترک، مؤسسه افق آینده پژوهی راهبردی.
- خزایی، سعید؛ حیدری، امیر هوشنگ؛ کشاورز ترک، عین اله (۱۳۹۴)، طراحی مدل آینده پژوهانه اسناد سیاست گذاری فناوری انقلاب اسلامی، نشریه علمی - پژوهشی پژوهشنامه انقلاب اسلامی، دوره ۵، شماره ۱۴، بهار ۱۳۹۴، صفحه ۱ تا ۲۵

- خزایی، سعید و الهی، ایرج (۱۳۹۲)، عوامل موفقیت در آینده‌نگاری ملی، *فصلنامه علمی پژوهشی آینده پژوهی*، سال اول، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۱، صفحه ۵ تا ۲۸
- خاکی، غلامرضا (۱۳۹۲)، *روش تحقیق در مدیریت*، نشر فوژان.
- خلیلی شورینی، سیاوش (۱۳۹۲)، *روشهای تحقیق در علوم انسانی*، تهران: موسسه انتشارات یادواره کتاب، چاپ هشتم.
- پدرام، عبد الرحیم و احمدیان، مهدی (۱۳۹۴)، *آموزه‌ها و آموزه‌های آینده‌پژوهی*، انتشارات موسسه افق آینده پژوهی راهبردی.
- میتزبرگ، هنری و همکاران (۱۳۸۴)، *جنگل استراتژی*، ترجمه محمود احمدپور داریانی، انتشارات پردیس.
- مرادیان، محسن (۱۳۸۵)، *درآمدی بر ابعاد و مظاهر تهدیدات* - انتشارات راشا.
- مهری، عباس (۱۳۸۱)، *بررسی مفهوم امنیت ملی و تأثیر آن در توسعه پایدار*، *فصلنامه مطالعات دفاعی راهبردی*، شماره ۱۵، زمستان.
- میرزایی اهرنجانی، حسن و سرلک، محمد علی (۱۳۷۶)، *در جستجوی یک طرح نظری برای شناخت و تجزیه و تحلیل عوامل موثر بر وجدان کاری و انضباط اجتماعی در سازمان*، *مجموعه مقالات دومین اجلاس بررسی راه‌های علمی حاکمیت وجدان کاری و انضباط اجتماعی*.
- لینگران، ماتس و باندهودل، هانس (۱۳۹۰)، *طراحی سناریو- پیوند بین آینده و راهبرد*، ترجمه عبدالعزیز تاتار. مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی مرکز آینده‌پژوهی علوم و فناوری دفاعی.
- عیوضی، محمد رحیم (۱۳۹۴)، *جزوه آموزشی*، دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و مدیریت راهبردی.
- عرفانی راد، بهرام (۱۳۹۴)، *تبیین رویکرد تامین اجتماعی در دولت اسلامی و نقش آن در خنثی سازی تهدیدات نرم اقتصادی*، دانشکده مدیریت و برنامه ریزی راهبردی دانشگاه جامع امام حسین (ع).
- داوری، علی و رضازاده، آرش (۱۳۹۲)، *مدل سازی معادلات ساختاری با نرم افزار PLS*، انتشارات جهاد دانشگاهی، چاپ اول.
- عطائی، مهدی (۱۳۹۵)، *ناجا و دشواره کنشگری در امنیت ملی*، گزارش مرکز آینده‌پژوهی و ایده‌پردازی معاونت اشراف فرماندهی ستاد کل نیروهای مسلح.

- کلاین، پل (۱۳۸۰)، *راهنمای آسان تحلیل عاملی*، ترجمه حلال صدراسادات، اصغری مینایی، نشر سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت).
- رینگلند، گیل (۱۳۹۱)، *برنامه‌ریزی سناریویی مدیریت برای آینده*، ترجمه مسعود منزوی، مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی، مرکز آینده‌پژوهی علوم و فناوری دفاعی.
- یزدانی، اسماعیل (۱۳۹۵)، *ناجا؛ از داده تا دانایی*، گزارش مرکز آینده‌پژوهی و ایده‌پردازی معاونت اشراف فرماندهی ستاد کل نیروهای مسلح.
- یونیدو (گروه آینده‌نگاری سازمان توسعه ملل متحد) (۱۳۸۷)، *راهنمای آینده‌نگاری فناوری یونیدو*، جلد اول: سازمان و روش‌ها؛ سونیا شفیعی اردستانی و همکاران، مرکز آینده‌پژوهی علوم و فناوری دفاعی، تهران.
- کرامت‌زاده، عبدالمجید (۱۳۸۷)، *بررسی، شناسایی و طراحی الگوریتم اقتضایی مناسب آینده-نگاری در سطح بخشی با تاکید بر سه روش دلفی، ره‌نگاری و سناریونگاری*، اندیشگاه آتی نگار، ناشر: مرکز آینده‌پژوهی علوم و فناوری دفاعی، موسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی.
- رونی، کورتیس (۱۳۹۱)، *نقاط اشتراک برنامه‌ریزی استراتژیک و مطالعه آینده‌پژوهی*، ترجمه: شهرکی، محمد آریایی جو، فرهاد، *فصلنامه مطالعات آینده‌پژوهی*، پیاپی ۳، پاییز ۱۳۹۱، صفحه ۷۹ تا ۹۲

ب. منابع انگلیسی

- Andrew, Leigh. (2003). **Thinking Ahead: strategic Foresight and Government**, Astralian Journal of Public Administration.
- Gomez, Portaleoni, Claudio. (2011). *The Impact of Corporat Foresight on Strategic Decisions - a Case of a European Bannk, a thesis submitted to The University of Birmingham for the degree of Doctor of Philoosophy*, Birmingham Business School.
- **Strategic Foresight in the German Armed Forces**, Bundeswehr Office for Defence Planning (2017). www.planungsamt.bundeswehr.de.
- Slaughter, RA. (1999). **Futures for the Third Millennium: Enabling the Forward View**, Prospect Media, Sydney.
- Maj R.D. Dove (2012). **Strategic Foresight in Canadian Forces**, Canadian Forces Colleg, JCSP 38, Master of Defence Studies.
- Kousa, Tuomo (2011). **Practicing Strategic Foresight in Government**. S. Rajaratnam School of International Studies, Nanyang(Singapore).
- Rohrbeck, Ren (2011). **Corporate Foresight Towards a Maturity Model for the Future Orientation of a Firm** •Publisher: Physica-Verlag.

